

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Autismiliitto kannattaa asiakasmitoituksesta säättämistä. Asiakasmäärän rajausta on hyvä alku, mutta ei vastaa STM:n ja Kuntaliiton lastensuojelun laatusuosituksia 25 lapsesta vastuusosiaalityöntekijää kohden. Asiakasturvallisuuden kannalta 35 lasta on liian suuri määrä.

Oikeanlaisen asiakasmitoituksen myötä sosiaalityöntekijöille jäisi enemmän aikaa keskittyä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja perheen tilanteeseen palveluprosessin eri vaiheissa kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa, palvelukokonaisuuden koordinoinnissa ym. Myös alan houkuttelevuus voisi lisääntyä ja rekrytointi helpottua.

Vastaavanlaisia asiakasmitoituksia tarvittaisiin myös muuhun sosiaalityöhön, esimerkiksi vammaissosiaalityöhön. Muuten haasteena saattaa tulevaisuudessa olla että, vammaisperheitä ohjataan lastensuojelun piiriin siellä olevien parempien resurssien vuoksi, vaikka palvelutarpeet perustuisivat lapsen vammaan.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

-

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Kiitämme sitä, että pykälästä on poistettu yksityisten palvelujen käyttöä koskeva raja. Myös yksityisen puolen asiantuntemusta pitää voida käyttää, silloin kun riittävää autismiosaamista ei julkiselta sektorilta löydy. Sosiaalityöntekijöillä ei usein ole riittävää osaamista autismikirjosta. Tällaisissa tapauksissa palvelutarpeen arvioinnissa tulee käyttää muita ammattilaisia. Autismikirjon lasten toimintakykyyn liittyvät haasteet ilmenevät monin eri tavoin ja siksi sosiaalityöhön tarvitaan lisää autismikirjon ja neuropsykiatrista osaamista. Esitämme tästä lisäystä pykälän perusteluihin.

Esitämme pykälän perusteluihin lisäystä siitä, että lapsen ja perheen tuen ja palvelujen tarpeisiin tulee vastata jo varhaisessa vaiheessa sopivilla ja riittävillä sosiaalihuollon palveluilla ja/tai vammaispalveluilla. Lastensuojelupalveluihin ei pidä joutua turvautumaan sen vuoksi, ettei muita palveluita ole ollut oikea-aikaisesti saatavilla tai palvelut eivät ole olleet lapsen ja perheen tarpeen mukaisia.

Autismikirjon lasten ja heidän perheidensä kohdalla on ongelmana, että tuen tarpeita ei tunnisteta. Tunnistamattomuus johtaa alidiagnosointiin sekä raskaampien ja kalliimpien palveluiden, kuten lastensuojelun sijoitusten kasvuun. Moni autismikirjon lapsen sijoitus voitaisiin välttää, jos ammattilaiset osaisivat paremmin tunnistaa autismikirjon piirteitä ja autismikirjon henkilöiden palvelutarpeita asiakasprosessin eri vaiheissa, kuten palvelutarpeen arvioinnissa, asiakassuunnitelman laatimisessa ja sijaishuollon sisällä eri vaiheissa. Sopivat ja oikea-aikaiset palvelut ehkäisevät ongelmien kärjistymistä ja vähentävät raskaampien palvelujen kuten lastensuojelun sijoitusten tarvetta. Autismikirjon lapsilla ja nuorilla on muita ikäisiään korkeampi riski lastensuojelun sijoituksiin. Erikoissairaanhoidossa diagnosoiduista autismikirjon nuorista 18 % oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle ainakin kerran ennen 18 vuoden ikää. Nuorilla, joilla ei ollut autismediagnoosia, sama luku oli 6 % (Syntymäkohortti 97, THL)

Palvelutarpeen arvioinnissa on selvitettävä lapsen ja koko perheen tilanne kokonaisvaltaisesti. Jos arvioidaan, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita, on arvioitava muut palvelutarpeet. Kannatamme sitä, että pykälän perusteluissa korostetaan, että lapsen ja perheen tilanne on arvioitava kokonaisvaltaisesti ja moniammatillisesti. Kannatamme myös pykälään esitettyä tarkennusta siitä, että arviointi tulisi tehdä yhdessä lapsen ja hänen läheistensä kanssa.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

Pykälässä todetaan, että tukitoimien toteutumisesta ja jatkoa on arvioitava vähintään kahden kuukauden välein. On hyvä, että tilannetta arvioidaan säännöllisesti. Autismikirjon lasten kohdalla on kuitenkin otettava huomioon, että tarve tukitoimille ja palveluille voi olla pitkäaikainen. Muutokset ja siirtymätilanteet ovat usein haastavia autismikirjon ihmisille, ja voi mennä aikaa ennen kuin tukitoimet alkavat vaikuttaa. Tehostetun avohuollon tukitoimien päättymisen jälkeen on varmistettava, että lapsi saa tarvitsemansa avohuollon palvelut muulla tavoin järjestettynä.

Nykytilanteessa puuttuvat tai epäsopivat palvelut vaikeuttavat suuresti autismikirjon lasten ja heidän perheidensä selviytymistä. Lasten ja perheiden avuntarpeita ei aina oteta vakavasti ja pyritään jopa estämään vammaispalvelujen/sosiaalihuollon asiakkuus. Sosiaalityöntekijät tarvitsevat myös lisää osaamista ja koulutusta autismikirjosta ja muista neuropsykiatrisista häiriöistä.

Kiitämme sitä, että pykälässä todetaan, että tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien tai muiden huoltajien ja läheisten kanssa.

Perusteluissa mainittu palvelujen kokonaisuuden yhteensovittaminen ja koordinointi on erittäin tärkeää autismikirjon perheiden näkökulmasta, joissa tuen tarve on usein moninaista. Lastensuojelun ja vammaispalvelun täytyy pystyä koordinoimaan lapsen ja perheen palvelut heidän kannaltaan toimivaksi kokonaisuudeksi ja yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa, jolloin palvelut ovat oikea-aikaisia ja oikeantasoisia. Autismikirjioon liittyy usein myös muita neuropsykiatrisia häiriöitä, kehitysvamma, mielenterveyden ongelmia ja somaattisia sairauksia. Nykytilanteessa palvelukokonaisuuden koordinointi jää usein vanhempien vastuulle, mikä kuormittaa heitä ja vaikeuttaa heidän työssäkäyntiään. Moni vanhempi saattaa itse sairastua ja uupua.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Lasten ja nuorten päihdehuollossa on paljon puutteita. On hyvä, että päihdehuolto on huomioitu tässä esityksessä vaativan sijaishuollon osalta. Päihdehuollon ja sijaishuollon integroituihin palveluihin tarvitaan sekä päihdehuollon että neuropsykiatrista osaamista. Myös muissa sijaishuollon integroiduissa palveluissa pitää olla saatavilla päihdeosaamista.

Autismikirjon ihmisillä on todettu kohonnut riski päihderiippuvuuteen ja päihteiden ongelmakäyttöön (Butwicka ym. 2017). Tutkimuksessa on noussut esille päihteiden käytön syinä mm. tunteiden käsittelystä johtuva ahdistus ja melankolia sekä sosiaaliset tilanteet (itselääkintä) (Clarke ym. 2016).

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaan vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

-

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Autismiliitto kiittää esitettyä vaativan sijaishuollon henkilömitoitusta. Riittävä henkilöstön määrä on välttämätön, jotta voidaan vastata autismikirjon lasten ja muiden vammaisten lasten erityistarpeisiin. Autismikirjon lasten ja nuorten osalta on tärkeää huomioida, että vähimmäishenkilöstömitoitus ei aina riitä, vaan yksilöllisten tarpeiden mukaan voidaan tarvita paljon enemmän henkilöstöä.

Pitkä siirtymävaihe on ongelmallinen etenkin koronan jälkeisessä tilanteessa, jossa palvelut esim. neuropsykiatrian puolella ovat ruuhkautuneet ja luovat painetta vaativan sijaishuollon palveluihin.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

-

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotus on kannatettava ja edistää lasten ja nuorten turvallisuutta.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Autismikirjon lapsella ja nuorella tulee aina olla mahdollisuus olla yhteydessä vanhempiinsa ja muihin henkilöihin, jotka auttavat ja tukevat häntä kommunikoinnissa, arjen strukturoinnissa, häntä tukevissa toimintatavoissa jne.

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

Autismiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta. Kiitämme myös siitä, että esityksessä on huomioitu lapset, joilla on neuropsykiatrisia oireyhtymiä ja muut vammaiset lapset.

2. 1.9 Vammaispalvelut s. 40

Ehdotamme, että luvun ensimmäistä kappaletta tarkennetaan seuraavasti, jotta se kattaisi kehitysvammaisten lisäksi muutkin vammaiset henkilöt:

Vammaisen henkilö on oikeutettu saamaan kunnan yleisiä palveluja, joita voidaan tarpeen mukaan täydentää erityispalveluilla. Vammaisille henkilöille järjestetään erityispalveluja vammaispalvelulain ja erityishuoltoon oikeutetuille lapsille kehitysvammalain perusteella. Lait ovat toissijaisia sosiaalihuoltoa, terveydenhuoltoa, opetusta ja muita palveluja koskevaan yleislainsäädäntöön nähden.

Lastensuojelun suhde vammaislainsäädännön mukaisiin palveluihin s. 43

Esitämme toisen kappaleen ”Kehitysvammalain on katsottu..” alkuun täydennystä: Vammaisen lapsen vammansa vuoksi tarvitsemat palvelut saavat sijaishuollosta riippumatta sisältönsä vammaispalvelulaista sekä erityishuoltoon oikeutettujen lasten osalta myös kehitysvammalaista.

Neuropsykiatriset häiriöt s. 42

On tärkeää, että neuropsykiatriset diagnoosit on avattu ja mainittu erikseen tekstissä. Autismikirjon osalta ehdotamme tekstiin kuitenkin muokkauksia, koska autismikirjon diagnooseihin on tulossa muutos, jolloin kaikki erillisdiagnoosit poistuvat ja tilalle tulee yksi nimike, autismikirjon häiriö. Tämän hetkisen tiedon mukaan muutos tulisi voimaan vuonna 2022. Lisätietoa <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/diagnosointi/diagnoosimuutos>

Luonnostekstissä on mainittu tällä hetkellä käytössä olevia laaja-alaisen kehityksen häiriöön kuuluvia diagnoosien nimiä. Suosittelemme näiden diagnoosinimikkeiden poistamista tulevan diagnoosimuutoksen mukaisesti ja ensimmäisen autismikirjoa koskevan kappaleen muuttamista seuraavasti: Autismikirjon häiriö on aivojen laaja-alainen kehityshäiriö. Suomessa on arviolta noin 55 000 – 66 000 autismikirjon henkilöä (esiintyvyys noin 1–1,2 prosenttia väestöstä). Noin 30 %:lla autismikirjon henkilöistä on kehitysvamma.

Jos näitä poistuvia diagnoosinimikkeitä em. muutoksesta huolimatta halutaan edelleen käyttää, niin ehdotamme, että harvinaisemman disintegratiivisen kehityshäiriön tilalla tai mainittujen lisäksi mainitaan myös yleisin, eli Aspergerin oireyhtymä.

Pykälän 49 a perusteluihin esitämme seuraavaa lisäystä:

Vamma tai toimintarajoite ei saa muodostua automaattiseksi perusteeksi laitossijoitukselle. Vammasta tai toimintarajoitteesta aiheutuviin palvelutarpeisiin on vastattava ensi sijaisesti sen lain perusteella, johon palvelutarve perustuu.

Valjakka Sari
Autismiliitto ry